

7. Гибсон Д. Трансфер технологій между суб'єктами рынка / Д. Гибсон // Трансфер технологии и эффективная реализация инноваций / сост. и общ. ред. Н.М. Фонштейн. – М.: АНХ, 1999. – С. 19-37.
8. James K.C., Wen-Hong, Stacy F.L., Leo Y.T. Evaluating Global Technology Transfer Research Performance. [Text] / K.C. James, Wen-Hong, F.L. Stacy, Y.T. Leo // Department of Business Administration, China // IEEE. – 2010. – P. 1-6.
9. Mansfield E., 1975. East-West technological transfer issues and problems, international technology transfer: Forms, resource requirements, and policies. American Economic Review, 65(2), pp. 372-376.
10. Souder W.E. 1987 Managing New Product Innovation, D.C. Heath, New York.
11. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14 вересня 2006 р. № 134-V // Відом. Верхов. Ради України. – 2006. – № 45. – Ст. 434.
12. UNCTAD 1978. Handbook on the acquisition of technology by developing countries, New York: United Nations.
13. The Measurement of Scientific and Technological Activities Frascati Manual 2002 Proposed Standard Practice for Surveys on Research and Experimental Development OECD Publishing, Publication date: 11 Dec 2002 Pages: 256.
14. The Council for Scientific and Industrial Research [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.csir.co.za/index.html>.
15. Федулова Л.І. Економічна природа технологій та технологічного розвитку / Л.І. Федулова // Економічна теорія. – 2006. – № 6. – С. 3-16.
16. Бутнік-Сіверський С.Ф., Орлюк О.П. Економіко-правові проблеми в сфері інтелектуальної власності: монографія / [кол. авторів: О.Б. Бутнік-Сіверський, С.Ф. Ревуцький та ін.]; кер. авт. колективу, наук. ред. д. е. н., проф. О.Б. Бутнік-Сіверський. – К.: НДІ інтелектуальної власності АПРН України, 2006. – 372 с.
17. Погрібний Д.І. Господарсько-правове регулювання відносин у сфері трансферу технологій / Д.І. Погрібний // Право та інновації. – 2013. – № 4. – С. 27-41. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apir_2013_4_5.pdf.
18. Падучак Б.М. Поняття та основні форми трансферу технологій / Б.М. Падучак // Питання інтелектуальної власності: Зб. наук. праць. Випуск 10 / Ред.кол.: О.П. Орлюк та ін. – К.: НДІ ІВ НАП-рНУ, ТОВ «Лазуріт-Поліграф», 2012. – С. 114-123.
19. Ляшенко О. Методи та моделі комерціалізації трансферу технологій: автореф. дис... д-ра екон.наук: 08.0.11 / О.М.Ляшенко; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. – К.: 2009. – 36 с.
20. Чухрай Н., Патора Р. Товарна інноваційна політика: управління інноваціями на підприємстві: Підручник. – К.: КОНДОР, 2006. – 398 с.
21. Хотяшева О.М. Инновационный менеджмент: Учебное пособие. 2-е изд. – СПб.: Питер, 2006. – 384.
22. Ильенкова С.Д. Инновационный менеджмент: Учебник для вузов / С.Д. Ильенкова, И.М. Гохберг, С.Ю. Ягудин и др.; Под ред. проф. С.Д. Ильенковой. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 343 с.
23. Іжевський П.Г., Йохна М.А. Особливості та організаційні форми трансферу технологій в Україні в галузевому розрізі // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2006. – № 3. – С. 169-174.
24. Шапошников А.А. Трансфер технологий: определения и формы / А.А. Шапошников // Инновации. – 2005. – № 1(78). – С. 57-60.
25. Денисюк В.А. Стан та перспективи розвитку передачі (трансферу технологій) в Україні / В.А. Денисюк // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. – Львів, 2000. – № 16. – С. 370-377.
26. Шкварчук Л.О., Гарасим О.І. Теоретичні підходи щодо визначення сутності трансферу технологій та його інформаційно-аналітичного забезпечення. Економіка та управління національним господарством. Міжнародний науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки», 4'2013, с. 29-35.
27. Іщенко Ю.Б. Суть трансферу технологій – НДР і ДКР [Електронний ресурс], режим доступу: <http://market.avianua.com/?p=3315>.
28. Нікітін Ю.О., Рукас-Пасічник В.Г. Моделі трансферу інноваційних розробок на підприємствах водного транспорту України. Збірник Водний транспорт № 21, 2015.

УДК 336.13.02

Трусова Н.В.*докторант кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства**Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*

ЗОВНІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ

У результаті дослідження обґрунтовано, що система забезпечення сільськогосподарських підприємств фінансовим потенціалом пов'язана, передусім, із становленням, формуванням та розвитком зовнішнього середовища. Стабільні фінансові відносини забезпечують імпульс у цьому процесі у зв'язку з тим, що фінансова система є найбільш істотним регулюючим елементом економічної інфраструктури в цілому. Доведено особливу роль фінансових взаємозв'язків, оскільки існування множинності форм власності, вільної конкуренції неможливе без концентрації, перерозподілу фінансових ресурсів, ефективного їх використання, належного забезпечення джерелами фінансування сільськогосподарських підприємств. Рекомендовано здійснювати оцінку динаміки змін зовнішнього середовища для підприємств і держави в цілому, через програми бюджетної фінансової підтримки вітчизняного товаровиробника, відповідної соціальної політики стимулювання попиту на продукцію національного виробника і стабілізації монетарної політики НБУ із формування курсу національної валюти, кредитних ставок, що в умовах спаду активності банківської системи може суттєво зменшити кредитне забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Ключеві слова: фінансові ресурси, фінансовий потенціал, фінансова діяльність, сільське господарство, підприємство, держава.

Трусова Н.В. ВНЕШНЯЯ СРЕДА ОБЕСПЕЧЕНИЯ СЕЛЬКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ ФИНАНСОВЫМ ПОТЕНЦИАЛОМ

В результате исследования обосновано, что система обеспечения сельскохозяйственных предприятий финансовым потенциалом связана, прежде всего, со становлением, формированием и развитием внешней среды. Стабильные финансовые отношения обеспечивают импульс в этом процессе в связи с тем, что финансовая система является наиболее существенным регулирующим элементом экономической инфраструктуры в целом. Доказано особенная роль финансовых взаимосвязей, так как существование множественности форм собственности, свободной конкуренции невозможно без концентрации, перераспределения финансовых ресурсов, эффективного их использования, надлежащего обеспечения источниками финансирования сельскохозяйственных предприятий. Рекомендовано осуществлять оценку динамики изменений внешней среды для пред-

приятий и государства в целом, через программы бюджетной финансовой поддержки отечественного товаропроизводителя, соответствующей социальной политики стимулирования спроса на продукцию национального производителя и стабилизации монетарной политики НБУ по формированию курса национальной валюты, кредитных ставок, что в условиях спада активности банковской системы может существенно уменьшить кредитное обеспечение сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, финансовый потенциал, финансовая деятельность, сельское хозяйство, предприятие, государство.

Trusova N.V. EXTERNAL ENVIRONMENT PROVISION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES FINANCIAL POTENTIAL

As the result of research, the system of provision of agricultural enterprises with financial potential is connected mainly with establishment, formation and development of external environment. Stable financial relations provide a momentum in this progress due to the fact that financial system is the most significant regulatory component of economic infrastructure on the whole. At the same time the special role of financial interrelations is becoming decisive in market economy, as existence of variety of ownership forms, free competition are impossible without concentration and redistribution of financial resources, their efficient usage and appropriate provision of agricultural enterprises with sources of financing. Recommend to assess estimation of dynamics of changes in external environment for producers and the state in a whole is especially complicated. Investigation of directions and methods of functioning of agricultural enterprises should concern, firstly, the measures for prolongation of state stimulation of production in farming via programs of budget financial support of domestic producers; secondly, social policy of demand promotion for domestic produce; and thirdly, stabilization of monetary policy of the National Bank of Ukraine due to establishment of the exchange rate for national currency, crediting rate; this can considerably reduce credit security for agricultural enterprises under decay of bank system activity.

Keywords: financial resources, financial potential, finance, agriculture, enterprise, state.

Постановка проблеми. Досліджуючи особливості впливу зовнішнього середовища з метою узагальнення відносин у фінансовій системі сільськогосподарських підприємств, переважна більшість його напрямів так або інакше торкається системи забезпечення фінансовим потенціалом, що обумовлено ретельним ставленням до кола питань залучення та використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання. Це пояснюється тим, що, по-перше, зовнішні чинники не піддаються впливу окремого суб'єкта господарювання, тобто є некерованими. І, по-друге, результати діяльності та фінансове становище підприємства безпосередньо залежать від економічної поведінки держави, фінансових інституцій, постачальників матеріально-технічних ресурсів та споживачів продукції, які знаходяться за його межами, але забезпечують залучення фінансових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою дослідженням питання зовнішнього середовища забезпечення фінансовим потенціалом підприємства займаються вітчизняні і зарубіжні учені-економісти: Г.З. Базарова, С.Г. Беляева та Л.П. Белих, О. Гудзь, О. Гривківська, Ж. Голодова, І. Залісько, К. Іоненко, В. Федосов, Дж. Форрестер, П. Стецюк та ін. Однак узагальнення й аналіз опублікованих робіт дозволили зробити висновок про те, що система умов та чинників, які впливають на організацію, форми та результати діяльності не мають індивідуальних особливостей по відношенню до конкретного підприємства. До того ж переважає варіативно-фрагментарний підхід до визначення державної політики та державного регулювання фінансової діяльності підприємства, на які можна впливати через комунікативні зв'язки.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінювання зміни системи забезпечення сільськогосподарських підприємств фінансовим потенціалом під впливом зовнішнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комбінація зовнішніх чинників фінансового потенціалу підприємств, сила та напрям їх дії в ринкових умовах динамічно змінюються. Тому на різних етапах функціонування підприємств їх вплив проявляється по-різному. Зовнішнє оточення для забезпечення суб'єкта господарювання фінансовим потенціалом має принципове значення. Фактично із зовнішнього середовища надходять усі фінансові ресурси підприємства в тому розумінні, що й власні джерела їх фінансування беруть свої витoki за його межами.

Підприємство володіє певним набором компонентів фінансового потенціалу та створює нові їх види в процесі виробничої діяльності. Так, фінансові ресурси безпосередньо не беруть участі у виробничому процесі, а трансформуються в інші види економічних ресурсів. Цей процес має і зворотний напрям – для отримання фінансових ресурсів необхідно здійснити трансформацію інших видів економічних ресурсів в активи, що є кількісними компонентами фінансового потенціалу. І в першому, і в другому випадку трансформація здійснюється за межами підприємства.

Проте варто наголосити, що у даний час відбуваються зміна системи забезпечення сільськогосподарських підприємств фінансовим потенціалом під впливом зовнішнього середовища, оскільки для України воно «... є перехідним, що означає нестабільність, незавершеність форм в ньому існуючих... воно є середовищем інверсного типу, де один крок вперед може супроводжуватися двома кроками назад, хоч видаватися за рух вперед» [3, с. 151-152].

Система забезпечення підприємств фінансовим потенціалом дозволяє більш докладно уявити не лише зміни у зовнішньому середовищі, а й сутність відповідних процесів, які вони віддзеркалює. Так, наприклад, у рамках «цивілізаційного» процесу, саме зміна індустріальної цивілізації складає суть сучасного зовнішнього середовища у світі [8, с. 41-52, 60-82]. Інший процес зміни системи забезпечення фінансовим потенціалом пов'язаний зі змінами фінансово-кредитної системи, які характеризуються наступною послідовністю їх прояву:

- будь-який нециклічний перелом в фінансово-кредитній системі можна розглядати як розрив звичних закономірностей суспільного відтворення [1, с. 6, 15];

- під час розриву звичних закономірностей слабляють регуляційні механізми, які забезпечують у нормальних умовах функціонування суб'єктів господарювання фінансову підтримку відповідних темпів і рівня розширеного відтворення, що в остаточному призводить до різних трансформацій зовнішнього середовища. Оскільки у структурі відтворення діють «ефекти замикання/розмикання», ринок не в змозі надавати більш-менш чіткі цінові сигнали щодо конкурентоспроможних та прибуткових галузей і комплексів, і, по суті, не відбувається міжгалузевий перерозподіл фінансових ресурсів [4, с. 27];

- стан певної дезорієнтації зовнішнього середовища триває, доки не з'являться нові інститути, здатні

подолати виниклі зміни у фінансово-кредитній системі. Саме такий стан і визначає процес зміни забезпечення сільськогосподарських підприємств фінансовим потенціалом.

Серед основних чинників, які сприяють розвитку системи забезпечення фінансовим потенціалом та, насамперед, виникненню нециклічного перелому зовнішнього середовища сільського господарства, є: зміни у галузі рослинництва і тваринництва, поява нових форм бізнесу, корінна зміна законодавчої бази та правового поля щодо його функціонування, певні зміни у підприємницькому середовищі, зміна структури власності, зміна технологічного типу сільськогосподарських підприємств, стратегічні зміни в напрямках інтеграції, диверсифікації, спеціалізації, управління тощо [2, с. 178]. Тобто ознакою функціонування сільськогосподарських підприємств слід вважати формування та становлення нових форм фінансових відносин, які витісняють старі, що спричиняють опір подальшого розвитку сільського господарства. Інакше кажучи, період формування та становлення фінансових відносин в сільському господарстві, що спостерігається в фінансовому просторі, також можна вважати процесом розвитку системи забезпечення сільськогосподарських підприємств фінансовим потенціалом, який, ми вважаємо, доцільно розкривати у контексті розвитку фінансової системи підприємств.

До числа прорахунків, які у негативному напрямі підсилюють умови виникнення та існування нециклічного перелому зовнішнього середовища відносять, як правило, і безсистемність фінансової політики в період фінансової кризи, орієнтація її лише на одну економічну концепцію – монетаризм, відірваність фінансово-кредитної системи, у тому числі банківської, від розвитку сільськогосподарського виробництва, використання методів «шокової терапії» [6, с. 38-41]. Але поряд із цим важливо зазначити, що зовнішньоекономічна динаміка середовища сільського господарства відноситься не тільки до економік, які здійснюють перехід до ринкового господарства, але й до тих економік, де відбувається оновлення або зміна певних фінансових інститутів та їх взаємозв'язку з господарюючими суб'єктами. Насамперед це стосується високого ступеня державного втручання щодо регулювання фінансово-кредитної системи, розвинутої фінансового ринку, часової передбачуваності зміни законодавчого забезпечення, ефективного корпоративного управління тощо. При цьому прояв його впливу на розвиток фінансових відносин у системі забезпечення сільськогосподарських підприємств фінансовим потенціалом є більш-менш нівельованим.

Варто зазначити, що однією із визначених тенденцій зміни системи забезпечення сільськогосподарських підприємств фінансовим потенціалом є необхідність перерозподілу структури фінансування. Грунтовність такого твердження базується на тому, що дерегулювання фінансово-кредитної системи держави призводить як до зміни напрямів руху фінансових потоків, так і до появи нових форм залучення фінансових ресурсів підприємств.

Так, фінансово-кредитна система (ФКС) України формується Національним банком України на підставі Положення «Про зміст, порядок розробки Основних засад фінансово-кредитної політики та здійснення контролю на щорічній основі» [7, с. 42]. Окрім цього, показники ФКС повинні відповідати Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [5, с. 205]. Тому, виходячи з цього, пріоритетом фінансово-кредитної системи виступає підтримка цінової стабільності, індикатором якої є індекс споживчих цін. За останні 10 років НБУ планомерно намагався забезпечити реалізацію цієї мети, що можна простежити, проаналізувавши основні завдання та показники фінансово-кредитної системи за 2004–2013 рр. (табл. 1) і провести їх оцінку, які наведені нижче.

Очевидно, що Національний банк України починаючи з 2007 року мав очевидні складнощі у визначенні базових параметрів фінансово-кредитної системи, про що свідчить відсутність прогнозу рівня курсу гривні до долара США (з 2008 р.), показників інфляції (з 2009 р.), грошової маси (з 2010 р.). При цьому показники обмінного курсу, монетарної бази і грошової маси після 2006 року подаються лише значеннями темпів приросту, а не абсолютних показників, які є більш зручними для аналізу. Можливо, що рішення Національного банку України у 2007–2013 роках продиктовані кон'юнктурою фінансових ринків і загальноекономічною ситуацією, а не чітко сформульованим завданням у фінансово-кредитної системі.

Як свідчать дані таблиці 1, цінова стабільність, не підтримується на постійному рівні. Коливання індексу споживчих цін є доволі суттєвим з року в рік. Хоча можна говорити про майже однакові показники за 2004–2006 рр. і 2009 р., тим не менш вони перевищують 10%, що негативно позначилося на економічному розвитку країни в цілому. За останні 10 років у 2012 р. спостерігалася дефляція, у 2011 та 2013 рр. інфляція мала найнижче в історії незалежної України значення – 104,5% та 100,5%. Відповідно, таргетування інфляції (передбачає відповідальність НБУ за дотримання проголошеного значення офіційного

Таблиця 1

Основні показники фінансово-кредитної системи Національного банку України за період 2004–2013 рр.

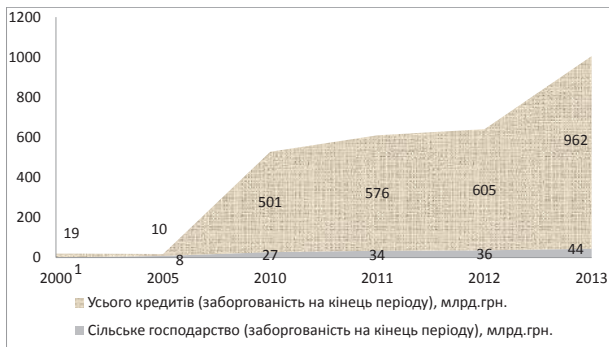
Період	Індекс споживчих цін,%	Монетарна база, млн грн	Грошова маса, млн грн	Обмінний курс, грн за 100 дол. США
2004	112,3	53550-57750	121930-132755	538-542
2005	110,3	72640-78800	186130-200990	527-531
2006	111,6	90515-97640	223675-240780	500-520
2007	116,6	Приріст 5%	Приріст 25-35%	495-525
2008	122,3	Приріст 6-8%	Приріст 35-40%	Приріст 6,5%
2009	112,3	Приріст 6%	Приріст 8%	Приріст 8,8%
2010	109,1	Приріст 9-13%	Приріст 8%	Приріст 7,5%
2011	104,5	Приріст 14-18%	Приріст 11,5%	Приріст 9,7%
2012	99,8	Приріст 18,9%	Приріст 4%	Приріст 9,8%
2013	100,5	Приріст 12,7%	Приріст 5,6%	Приріст 7,6%

Джерело: складено автором на основі даних НБУ

показника інфляції) як одне з основних завдань фінансово-кредитної системи майже кожного року не виконується. До того ж фактичні індекси споживчих цін завжди були вище прогнозних, а отже стабільність національної грошової одиниці НБУ підтримувати не зміг.

Викликає багато запитань послідовність забезпечення стабільного рівня фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств, який у певні часові інтервали помітно змінюється. Так, запобігання втрат від зниження доходів в більшості сільськогосподарських підприємств на початку та у середині 90-х років ХХ століття стало забезпечуватися головним чином за рахунок переорієнтації основної діяльності на зовнішні ринки збуту й операції з валютою, активним виходом на фінансові ринки, перерозподілом частини фінансових розрахунків через посередницькі структури.

Саме комерційні банки є ключовими фінансовими посередниками для сільського господарства України. Але комерційні банки неохоче надають кредити сільськогосподарським підприємствам, тому що не можуть правильно оцінити ризики через недостатнє розуміння сільськогосподарського виробництва. Банки кредитують переважно великі вертикально інтегровані агрохолдинги. Невеликі фермерські господарства та сільські домогосподарства практично не представлені в кредитних портфелях банків (рис. 1).

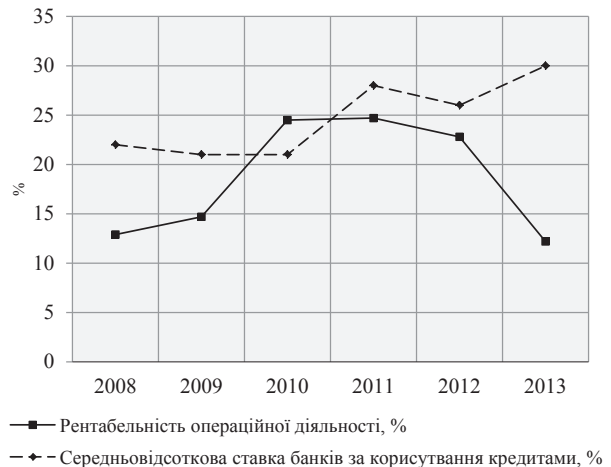
Рис. 1. Кредитний портфель комерційних банків України за 2000–2013 рр., млрд грн

Джерело: побудовано за даними НБУ і Державної служби статистики України

Кредитні спілки відіграють незначну роль у кредитуванні сільськогосподарських підприємств, хоча частка кредитів селянським та фермерським господарствам у кредитному портфелі кредитних спілок у 2009–2012 рр. мала позитивну тенденцію і зростає з 3,0% у 2009 р. до 7,8% – у 2012 р. Крім того, кредитні спілки постраждали від фінансової кризи більше, ніж банківський сектор, оскільки вони не отримали ніякої підтримки з боку Національного банку України або уряду, установи для рефінансування кредитних спілок, яка взагалі не створена, але за наявності допомогла б вирішити проблеми з ліквідністю.

Ефективність фінансового посередництва у сільському господарстві залишається низькою. На основі використання критеріїв «ефективність розподілу кредитних ресурсів» та «рівень процентних ставок за сільськогосподарськими кредитами» показано, що регіони України з аналогічними природно-економічними характеристиками мають неоднаковий доступ до кредитних ресурсів і рівень процентних ставок. У 2008–2013 рр. процентні ставки за сільськогосподарськими кредитами були вищими ніж у серед-

ньому по Україні, і мали значну волатильність. До того ж рівень операційної рентабельності сільського господарства не завжди покривав рівень процентної ставки з урахуванням компенсації (рис. 2).

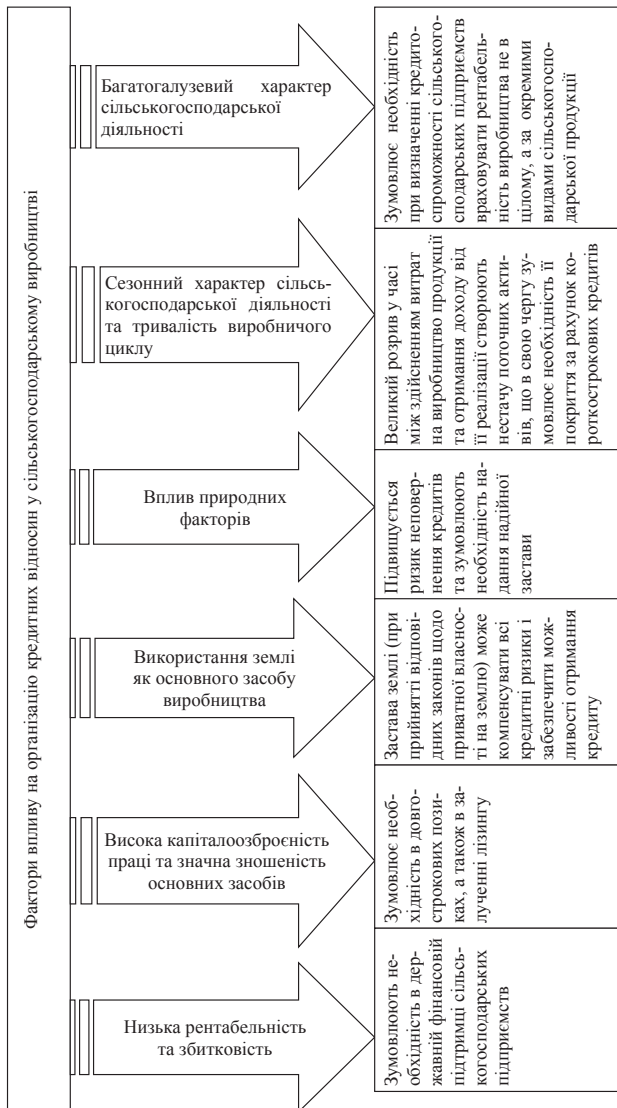

Рис. 2. Динаміка рентабельності операційної діяльності сільського господарства та рівня процентних ставок за сільськогосподарськими кредитами у 2008–2013 рр., %

Джерело: побудовано за даними НБУ і Державної служби статистики України

Для зменшення розриву між вартістю кредитних ресурсів і прибутковістю сільськогосподарських підприємств в Україні реалізується програма компенсації сільськогосподарським підприємствам частини вартості відсоткових ставок комерційних банків. Її фінансування здійснюється за рахунок коштів державного бюджету. Виконання цієї програми забезпечило позитивні результати в кредитному забезпеченні сільськогосподарських товаровиробників лише до 2013 р. Аналіз даних моніторингу кредитного забезпечення підприємств АПК України показує, що за 2000–2012 рр. обсяг кредитування сільськогосподарських підприємств збільшився у 16,8 рази. На жаль, за цей період кількість прокредитованих сільськогосподарських підприємств пільговими кредитами скоротилась на 37,5%, при цьому питома їх вага у загальній кількості прокредитованих підприємств дорівнює рівню 2000 р. В аналізованому періоді питома вага довгострокових кредитів в загальному їх обсязі в 2013 р. становила 39%, тоді як у 2000 р. – лише 9%. Середня вартість кредитів за цей період збільшилась у 7,8 рази, а з урахуванням компенсації до 2013 р. – більш як в 12 разів. В загальному обсязі кредитування у 2012 р. пільгові кредити становили 72,6%, а в складі довгострокових – 82,7%.

Проведений аналіз свідчить про доцільність продовження цих заходів і надалі. Однак більшість спеціалістів усвідомлюють, що одна така програма не в змозі розв'язати проблему кредитного забезпечення галузі. Очевидно, що за таких умов кредитні ресурси комерційних банків як джерела забезпечення фінансового потенціалу при 26–30% відсотковій ставці не дозволяють більшості сільськогосподарських підприємств бути прибутковими і користуватись банківськими кредитами. Тому цілком обґрунтованими є обслуговування сільськогосподарських підприємств за участю держави, приватних підприємств та кредитних спілок у сільських територіях.

Рис. 3. Специфічні особливості сільськогосподарського виробництва та їх вплив на організацію кредитних відносин

Джерело: побудовано автором

Об'єктивно це зумовлює важливе значення організації кредитних відносин в сільськогосподарському виробництві. Стан та тенденції його розвитку суттєво впливають на фінансову діяльність сільськогосподарських підприємств. Фінансовий аспект кредитування та потенційні можливості доступу суб'єктів господарювання до банківських кредитів

визначається чисельними факторами (рис. 3). З одного боку, важливе значення в цьому процесі має вартість кредитних ресурсів комерційних банків, а з іншого – спроможність позичальника повернути як основну суму боргу, так і відсотки за користування ним, а також виконати умови кредитного договору.

Висновки з проведеного дослідження. Основні показники зовнішнього середовища (температура інфляції, приріст національного багатства і рівновагу платіжного балансу) при зміні системи забезпечення сільськогосподарських підприємств фінансовим потенціалом дають підстави для певних узагальнень щодо державних методів втручання, особливо в кризовий період, що тяжіють до основних заходів: стимулювання попиту, регулювання сукупної пропозиції та контролю за обсягом зовнішніх джерел запозичень. Яка б система чинників впливу зовнішнього середовища на систему забезпечення сільськогосподарських підприємств фінансовим потенціалом не розглядалася, їх початки лежать в площині державної фінансової підтримки. Слід звернути увагу й на те, що система забезпечення фінансовим потенціалом сільськогосподарських підприємств під впливом зовнішнього середовища, повинна слугувати обґрунтуванням соціально-економічних процесів у сільському господарстві, не тільки у постійно змінних умовах, а, й особливо в умовах стабілізації та інвестиційної привабливості галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Богачев Е.Б., Чуб Б.А. Проблемы функционирования финансовой системы региона. Под ред. акад. Бандурина В.В. / Е.Б. Богачев, Б.А. Чуб. – М. : БУКВИЦА, 2009. – 260 с.
2. Буряк П.Ю. Фінансове забезпечення розвитку підприємництва : монографія / Інститут регіональних досліджень НАН України / П.Ю. Буряк. – Львів : Вид-во ЛДФЕІ Мінфіну України, 2000. – 246 с.
3. Габбард Р.Г. Гроші, фінансова система та економіка : підручник / Пер. з англ. ; наук. ред. пер. М. Савлук, Д. Олесевич / Р.Г. Габбард. – К. : КНЕУ, 2010. – 889 с.
4. Гальчинский А., Геєць В., Семиноженко В. Україна: наука та інноваційний розвиток / А. Гальчинский, В. Геєць, В. Семиноженко. – К. : ОП НДІБВ, 2013. – 68 с.
5. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.
6. Павловський М.А. Макроекономіка перехідного періоду: Український контекст / М.А. Павловський. – К. : Техніка, 2009. – 336 с.
7. Порядок розроблення Основних засад фінансово-кредитної політики та здійснення контролю за її проведенням. Затверджено рішенням Ради Національного банку України від 05.09.2012 № 21.
8. Яковец Ю. История цивилизаций / Ю. Яковец. – М. : ИНФРА-М, 1995. – 248 с.